

Ք Ր Ո Ն Ի Կ Ո Ն

Հինգշաբթի, յունիսի 28-ին, երեկոյան ժամը 7-ին «Ամբոն» հիւրանոցում տեղի ունեցաւ յատուկ մանուկ ներկայացուցիչներին համար եղիտանի ֆանս-գրաֆի (ձայնախօսի) մի նիստ։ Նախ ֆանսգրաֆը շատ պարզ կերպով կրկնեց ուսուց «Տէր պահաւ թաղաւորին» հիմ-նը, որ ածել էր Ռուսական մի քաղաքում մի ամբողջ օրիկտար, և բոլորեցաւ նոյնպիսի պարզութեամբ հանգիստանա-նքին կողմից «Երբեք»-ն Այնուհետև կրկնեց մի երկու բանաւ, որ ճարտա-կով երգին երգել է Մատուպու, այ-նուհետև ուսուցանեց մի բանաւ, որ եր-գել է արախա Սորսուր, յետոյ Նիւ-Սոր-քում կրկնեց պիտանի վրայ ածածը կրկնեցաւ, օրիկտարային փոքրիկ վրայ ածած մի դուէտ, յետոյ կրկնեցաւ Պէր-նովսկի դուէտի վարժութիւնը, որ պարզ կերպով բաւում էր քնդապիտի վրնու-րական ճարտանմանք և զինուորական օրիկտարի ածած մարչը։ Եւ վերջոյ ներ-կայ զանազանից մէկը սկսեց եղիտանի հասցէին հարգախոսութեամբ խօսքեր ուղ-ղել ֆանսգրաֆը ճշգրտութեամբ այդ խօս-քերը կրկնում էր, մինչև անգամ կրկնեց խօսողի «և այլն և այլն» բառերը, երբ տա այլ ևս չկարել, թէ ինչ առէր։

Մանաւ շատ հետաքրքիր էր։

Այս օրերն հետագիւրը մեզ հաղորդեց, որ Վարչաւում դերասանուհի Վանդակա-յան ստանում էր իւր բնակարանում, Ներկայումս ուսուց բոլոր լրագրիները գրաւում են այդ ստանութեամբ։ Ան-հետաքրքիր չի լինիլ նաև մեր ընկեր-ցոյցների համար այդ ստանութեան մա-սին մի քանի մանրամասնութիւններ յայտնել։

Մարին Վանդակայան նշանուոր դե-րասանուհի էր և 7 տարի չարժանի խաղում էր Վարչաւի ուսուց կայսերա-կան թատրոններում։ Նա 28 տարեկան էր և բաւական զբաղեցրած ունէր։ Հասարակութեան, մանաւանդ երկա-տարեւրի մէջ նա մեծ տէր էր վայելում, բայց բարձրագոյն նրա վարած ցոյի կեան-քը բնականաւորապէս այդ հանակար-քը։ Յունիսի 19-ին լուր է տարածուի, թէ դերասանուհի Մարին Վանդակա-յան սպանուած է։ Սպանողը լինում է սպայ Քարաշեւեր, որ բաւական մօտ յո-րաբերութեան մէջ է լինում այդ դե-րասանուհու հետ։ Վանդակայան երկու

կերն այն ժամանակ էր հանած, երբ որդին դու նորոք էր բարձր դաս-կարգի շրջանը մտնում։ Բժիշկներն այդ ժամանակամիջոցը համարում են տարի-քի հնամասն, բայց խնայելու դա սրտի հոգնածութեամբ է, բոլոր մարմնը ստնջում են այն միջոցին, որովհետև շատ բա-հասկանաւոր են, որ իրենց որդին գնում է իրենց ձեռքից և մէկը շատով չէ վե-րադառնալու իրենց մօտ և գտնել նոյն լուրը։ Բոլորովին էլ չէ վերադառնալու։ Բն-կաւորին միայն վերջին հիւանդութեան միջոցին չլիքադարձաւ իւր մօտ և ե-րբ սարկի ամենայն հոգածութեամբ մի-նչև մեծը, խի ախտահան էլ չաճախակի պայքարում էր մօր չիրմին։ Նա միայն ա-մանամարտեց յետոյ էր դադարել դե-րեզանտոց գնալուց։ Նայել մօրաբոլոր ին-քն էր ստել նրան։

— Նա տիրութիւն կ'ստանաւ էր նոյնը։

Եւ միայն այժմ այդ պատկերի սու-շը կանգնած միջոցին յիշեց, որ մեռե-լաց էր այդ օրը։

— Եւ մեզ մայրիկն Բոլորովին մոտացել էր Ներքին ինձ։

— Նա խնայելու պատուէր ստեց։

— Շատով կարգ պարտաւորեցէր։

Յետոյ, ստանց պարտաւորանի ընդի-մութեան ու չարութիւնի դարձնելու դու-ղեջնկանցում կարճ ամենապարտա-կան լուրերը։

տարեց աւելի կոկետութիւն է լինում անելիս այդ երկուստարի հետ, նրան խեղադարձեալ հասցնելով։ Վերջին ժամանակներս նա զէպի Բարաշեւեր լա-ւանի միջոցնում է։ Սպանութիւնից մի քանի օր առաջ Վանդակայան վճա-ւ է Բարաշեւերի հետ երկու ամսով արտա-սանան գնալ։ Միայն նախընթաց օրը գիշերուայ մօտ ժամը 10-ին Վանդակա-յան գնում է Բարաշեւերի մօտ, որն իս-կայն ընթերցել և չափանիս գնել է ըն-թել տալիս։ Վեր ու խոմը տարւում է։ Առաւօտեան մօտ ժամը 6-ին Բարաշե-ւի բնակարանից երկու անգամ արձա-նակի ձայն է լսուի։ Բարաշեւերի գնե-լիկը դուրս է վազում գոտալով «օգնե-ցէ՛ք, պարտեք սպանում է օրիկտարը»։ Բարաշեւեր բնակարանը լցում է հետա-քրքրութեամբ։ Նրանց աչքին հետե-նալ տեսարանն է ներկայանում. դա-շ-լինում, փոքրիկ գահաւորակի վրայ կի-տանիկ ընկած է լինում Վանդակայան, որ արդէն մեռած է լինում, յատուկի վրայ նրա առաջ չորած է լինում Բար-աշեւեր բարձրաձայն լաց լինելով։ Սպա-նուածի կողքին գահաւորակի վրայ ըն-կած է լինում մի ատրճանակ, մօտիկ փոքրիկ սեղանի վրայ մէջը թոյն պա-րուսակող մի փոքրիկ շիշ է լինում զը-րած։ Սպանութիւնը կատարուել է բացի թոյնից և ատրճանակից նաև դաշնով, որովհետև դերասանուհու փորի վրայ դա-շնի ահագին վէրք է եղել։ Ինչպէս հե-տախոսութիւնից երևացել է, Վանդակա-յան գոհ է գնացել անձամբապանու-թեան և սպանութեան։ Նա և Բարա-շեւեր վճուել են միասին մեռել։ Նախ նը-րանք երկուսն էլ թոյն են խմել։ Բար-աշեւին թոյնը բաղաւրին չէ աղել, այն ինչ Վանդակայան խիտ աղել է, մի քանի րոպէ նա արտափելի ստնջանքն էր մէջ է եղել։ Բարաշեւեր թոյնի կոն-չելու տեղ, կամեցել է նրա ստնջանքնե-րին վերջ տալ։ զրոյսը «խորցրած» նա առնում է ատրճանակի և արձակում է դե-րասանուհու կրծքի վրայ, գնդակը երա-կողմն է մտնում, Վանդակայան զրա-նից աւելի է սկսում ստնջուել, այնու-հետև Բարաշեւեր դաշնին է զինում։ Մի քանի րոպէից Վանդակայան մեռ-նում է։ Նա երկու նստակ է թողնում, մէկը՝ Վարչաւի կայսերական թատրոն-ների տեսուչ գեներալ Պալլոցինի հոտ-ցէին, որին գրում է, որ իրեն հասանե-լիք ստիկը իւր մօրն ուղարկին, իսկ միւսը՝ Վարչաւի օմբրային խմբի գերա-սան Մշուպայի հասցէին, որին գրում է

— Վնա ծագիլներն է իւր հաճոյքին բաւականութիւն տալու համար քաղել իսկ ևս բոլորեւ մօր գերեզմանը զար-գարելու համար եւ վերջնում։

Նա այդ միջոցին գրաւում էր մօր յիշատակով, որը միմիկտում էր իրեն։ Իրեն թւում էր, թէ մայրն արդէն այդ-տեղ իւր կողքին էր և վշտակից է լի-նում իրեն։ Նրան թւում էր որդէն թէ ինքը պատում է նրան իւր մեռաւու-թիւնը, իւր գոգաւթիւնին այն անկող-նիկներից, որը նա սովորում էր տանե-լու։ Նա, նրան մեծակից անկողնի իւր թախիծին, իրեն թէ ինքնապէս զգաց-ւաւ այլ ևս չէր զգայանում զրաֆուտ վրայ, որ նա չէր հասկացել, թէ ինքն ուղար-կէր նրան տեսնել, մանաւանդ որ կինը մեղ էլ չուներ այդտեղ։

— Վնա շատ լանկաւորապէս է և կ'իսկայ է նա... Նա չէր կարող այդ հատկա-նաւ... Այլ իմ թանկագին մայրիկ։

Դրաքի գ'նալիկի կապը գոգաւոր-թեանը ճանապարհ էր գտնում խոտն ամբարի միջոցին, որն ամեն կողմից, որ-պէս անձայր թափօր, բարեպաշտու-թեամբ Պեր-Վաշեղ հոգաւորանքն էր գնում իւր հանգուցանիքի յիշատակը յարգելու։

Դրաքը կառքի պատահանից գնում էր այն ամբարի, որ ծագիլներով և պատկերով և պատկերով ամենու-նէ իւր կնոջ կողքին Բայց ոչ գրաֆու-հին մեռակ էր, նա քաղել էր բոլոր ծա-գիլներին, այնպէս որ ծառաներից ոչ

որ այդ օրը ոչ մի չիրիւմ այնպէս չընդ չի գ'րադարել, ինչպէս իւր մօր չի-րիւմ Բայց խմբի խաղի միտանք նրա արտափելիութեան ու գոգաւթիւնից ծա-գում էին իւր հին վշտից։ Նա առաւո-րէն վարձարում էր, որպէս զի իւր մօր չիրմի չորս կողմն ամեն միտակա-րէն պահպանուի, որպէս զի անօրիկտարի մէջ ծագիլաւորները նորոգուին։ Բայց կատարում էին արդեպ իւր պատուէր-ները։ Փոքի երեսի վրայ ձգում էր զանի գերեզմանը Վաղուց է արդէն, որ չէր կնկ մօր չիրմին երկրապետ, այնպէս որ հոգաւորանքն ամենուր է մե-լուրեց ամբարի շրջապատում։ Մինչ-դեռ ստանջները շատ բա- գիտելու հա-նապարհ, տոկոսեց պահպանելու հարց-նելու։ Նրա մօտեցաւ իւր ստանքան դատարանին, միտն ոտու եր նրապէս այն-տեղ և ցնցուց իւր կնոջը հանաչելով։

Այն միտքը, որ իւր, որդու, տղամա-րդի մէջ լոկ ձանձրոյթից և անգործու-թիւնից էր ծնուել, առաջին անգամ ծնուել էր նրա կնոջ մէջ, որը երբեք իւր զգանքին չէր տեսել և այդ միտքը ծնուել էր բնականաբար։

Դրաքը տղանց երկակայնով, որ ծանօթ կանանցից մինն ու մինն կուտ-նէ իւր կնոջ կողքին Բայց ոչ գրաֆու-հին մեռակ էր, նա քաղել էր բոլոր ծա-գիլներին, այնպէս որ ծառաներից ոչ

ընհրէն։ «Սիրայ հետ կարելի չէ կատար-անել, ևս շատ արախ կը լինի, եթէ մէկը կ'օգնէ ինձ մեռնելու»։

Ան այժմ այդ սպանութեան մասին այդքան է յայտնի։

Տեղական թերթերին Պետերբուրգից հաղորդում են, որ այնտեղից շուտով Պարսկաստան կ'ուղարկուին Պատուաւոր-կից և Գանձիւրով ինտենդանտը Պարսկա-ստանում կատարուելիք երկաթագոտ գը-ծերի ճանապարհները որոշելու համար։

Անգլոփոկական երկաթագոտի պետե-թեան ձեռքն անցնելու օրից, այն է անցնել թուի օգոստոսի 1-ից մինչև այս տարուայ յունիսի 1-ը արդեն զան-ձարանին 17,500,000 րուբլի եկամուտ է յանձնել։

ԱՌԱՅԻՍՈՒՅԻՑ. — Այստեղ պ. պ. Վ. Թ. և Մ. Ն. բարձրագիտական և գիւ-ղացի կանանց գլխի ծածկոյցներ պատ-րաստելու գործարան ունին, որտեղ բա-նում են Վ. Պոլիցի հրաւիրած հինգ վար-դետ Գործարանի հիմնին ընդամենը երկու տարի է, որպէս է, որպէս որ գոր-ծը գոյիկ է, և ստացած ապրանքը բա-ւականին մաքուր և արհեստ, բայց ինչու պարաները չեն աշխատում, որ բացի Գեշտից և Էփօշից պատրաստուին և ու-րիշ ուղիով անցնէին։ Բացի արանից նը-րանք թէլը ստանում են Մատուպուց, միմիկ նախ չէր լինի այնտեղ պատրաս-տելու կարծում էր, եթէ գնէին պ. Ա. Պարսկաստանից, նա կ'ստանային Գործարանի առաջնապահական պայման-ները վատ են։

— Մինչև այժմ տեղին հոգաւորաւու-թիւնը մտածումն էր մէջ էր, թէ ինչպէս պէտք է միտարար մօտ 7,000 րուբ-լով ուսումնարան պահել, բայց Վեհա-փառ Ապիլովիկոսի կրօնակը նրանց մը-տածումները փարսանց։ Նրա հոգաւոր-աւթիւնը զրամական կողմից այդքան նեղութիւն ունի, պէտք է մտածել ուրիշ ծախսերն էլ քաջանել օրինակ, ինչ հարկ կայ հոգաւորաւու ճարտարարին, որ ստարին գրում է մինչև 50 հոտեր թուրքի 180 րուբլի տալ, որ թուրքա-նաթիւն 12 դարի գին էր։

— Եկեղեցու ներքո վերանորոգելին և ուղիով անցնէին, ութ ամիս խոտայած կեկեղեցի տեսնելուց յետոյ, վերջապէս աշտ տեսնում ենք պայծառ չէր, Հա-ցը այնտեղ բաւականին թանկ է, նոյն-պէս և միջոցը։ Նրանովը աստիկ չոյ

է, շատին աշխատում են գնալ ամա-րանց։

ՇՈՒԱԼԻԿՅԱՅ մեզ գրում են. — Այս տարի մեր ուսումնարանի գոր-ծունէութիւնը խաղաղ և արդիւնաւոր եղաւ։ Նշան մանկ, գրականական երե-կոյթներ, արտք ուսումնարանին շահ բե-րիւրեց զատ ծագիլներ հետաքրքրեցին։ Այդ ժամկական ներկայացումներից կա-րելի էր եղանակային ուսումնարանի խո-հական ընթացքը և անկէր արդեցու-թիւնը աշակերտների վրայ։

Իսկ Ս. Լուս. ամեն ուսումնարանում կազմում ծաղ մի հոգաւորաւոր տեսարան էր, երբ մի ընդհանուր տեղանի վրայ սիրով ծաղում, երգում, ճրճում էին 100 աշակերտ իրենց ստուցիչների, հոգա-ւորաւորների և ուսումնարանական գոր-ծը սիրողների հետ, այդ օրը աղքատի ու հարստի արդիք միասին ծաղկում էր միասին կերակրում էին ընդհանուր տե-ղանից, որի կարգութեան և բոլոր պատ-րաստութեան հոգը քաջ էր աւաղ ուսուցիչը։

Եղել են աշակերտների համար Երեւո-նի Էփօշ անունով պարագանք գլխի ծաղ, որոնց ժամանակ Գ. Նախակիրթա-րանի աշակերտները պատնում էին հա-մառօտ լուսնադմաթիւնը գրադարա-նից ստացած գրքերի։ Գրադարանը ձե-րանք էր, բայց միմիկ գլխից, որոնց թէլը այժմ հանում է 900-ի։ Երեսուկն մարմ հոտերապահան գործիչներ ուսումնարանի բաղում, որոնց վրայ բացի աշակերտնե-րից մարդու մէ գիւղի բոլոր պատա-նիները։

Ներկայ հոգաւորաւութիւնը իւր արած ճիշդը անշուշտ կ'իրականացուի, եթէ նորոգութիւն երեցիկութիւն քաղ խոտն է ըն-կերների գործի մէջ և վաճառել։

Տայ Աստուած, որ գործը նոյն պատ-ցու անձանց ձեռքում մնալով ուսում-նարանն աւելի սուսջողիմ։

ՔՈՒՍԻՍԻՍԻՑ. — Այս տարին իւր յաճա-խակի տաւած անձնակալով բոլորովին տարբերում է անցեալ տարիներից։ Այս տեւո գիւղերից մեծ ստատութեամբ լանջարեղներ, մրդեր և ուրիշ կենսա-կան վնասիկներ են բերում թաղին ու կոյուղայութեան ամբողջ Բնիկներում բա-ւ է և ստատ, եթէ ընտելեան զօրազը պա-տահարներ չ'գնաւեցին։

Քոթեպից 2 վերան հետաւորու-թեամբ գնաւուր Պաղարկաւ անաստի մօտ այս աշնան պէտք է հիմնին մի փոք-

մէկը չէր խնայել այդ և այժմ մեռակ ծագիլները դարձում էր ծագիլներին մէջ և կանաչ ճիւղերով հիւսում էր չիր-մի վաղապահապատը։ Նրա վերջին բնա-կաւորակի զարգացմանը տարաւուց, նա ծուղ խոտերից և սկսաւ աղօթել։

— Վրալիցա, — չնչնաց գրաֆը նրա կողքին ծուր խնայելով։

— Ե՛ր, — ասաց նա, — ևս ձեզ տպւում է։

Դրաքը միայն նոր նկատեց, որ իրենց ստանքան չիրմին ու մօր գերեզմանն աւելի խնայել էր պահպանում, քան նրա չըվաղեցները — գարգարանքն (ու-ծողիկներն այնպէս էին դասաւորած, որ միայն կնին ընդունակ է այդպէս ա-նելու, ամենամեղքը կախած էր այն հը-րաւալի խաչելութիւնը, որ նորեւր ինքն էր գնել վաճառանոցից։

— Ինչ լաւ արել, որ այդ բոլորը բերելը, — ասաց Վրալիցան — Այս օրուայ համար իմ բերած ծագիլներն քիչ են։

Աղօթիկով, նրանք երկուսը միասին նստան գրաֆի կապը և սկսեցին իւր-իւր հարցնել իրարը և սկսեցին խոսել իրար հարցնելու, իսկ Վրալիցան բոլորովին հանգիստ էր, նա իւր ամենամեղքն անցն առաջին օրից հասկացել էր, որ ամենամեղքն իրեն սիրահարում չէ, և վճահ պատնէ աւթիւն սպասել։ Այժմ նա պարզ տեսնում էր, որ իւր երջան-կութեան օրը հասել էր։

Իսկ եկեղեցի 'ի նշան ուսուց Վրալի-րական Բնանկի 1888 թ. հոկտեմբերի 17-ին հրաշալի ազատութեան Այդ պատ-հանով Բնիկներ Գարգիլի կախակա-սի կարգադրութեամբ հանգանակութիւն է բացում։

— Վրալիցան հանգստութեան մա-սին այնտեղ էլ երկար ու բարակ խո-տակցութիւններ կ'ընէ, թէ քաղաքային վարչութեան տան մէջ և թէ մանուոր անկում, բայց տեղական հը Էս'ի յաղիկիցն քրիստոնեաներին։ Մեր վա-ճառականները թէ ևս մինչ պատարաղի տարաւուր փախում են խոտութիւնը, բայց եկեղեցու երեսը շատ քիչն են տեսնում։ մեծ մասը գրծում է քաղա-քական այգիում, և երբ պատաւ աղն աւար-տում է, խմբին դարձեալ բաց են անում խոտութեան բը և երկաւորի օրուայ պէս դարեալալով առնաւոր սկսում։

— Հիւսաղիկներից խնայանք, որ ո-րոշում է կրծնի դատերի թիւը գլխա-ղծներում աւելացնել, իսկ մեր ծխա-կան եկեղեցական ուսումնարաններում ստանդարտ կրծնի դատերի թիւը, համե-մատելով արքունական ուսումնարաննե-րի կրծնի դատերի թիւի հետ, մեռա-ւանդ առաջին բաժանութեան քիչ է, Ծանոթ է, որ մեր ուսումնարաններում ստանդարտ կրծնի դատերի թիւն էլ ա-ւելանալ։

— Այստեղ զանազան չըջաններում խո-տակցութիւն կայ, որ տեղական վրայ աղ-նաւաններին ուսումնարանն ու իւր բիւղջն ուղում են միացնել տեղական պրօպիանաղծին և վերջինս դարձեալ բնակական ուսումնարան։

ՇՈՒԱԼԻԿՅԱՅ. — Այս տարուայ մեծ ա-տքը հոտակար հոտն շատ տարբերից ի վեր չի տեսնում ոչ Բարչալու և ոչ Գուրալը։ Յրեւոր աղաւ լինելով գո-լուրից և մօրից փոխութիւն նման հալ է տալիս։

Արարաւոր արտերը նորից ցուրտն արձակել, նորից հասկանալ են։ Եթէ պահուէին, 10—15 օրից յետոյ Կ'հաճու-էին և օտաւարի կուրած արախ մի փոքր կոծիկ կ'լինէր։

Արարից ազատ աղաները փառաւոր կ'իմ կուտն եթէ անպատան Էփօշ և նոյն-վառն շուք վազան պիւն չ'զգեն։ Արար-տահար վաղերը նորից չուէն են քիչ, մասն արել, բայց խաղող կամ ամեն-ւին չկայ կամ կարճը պղծութիւնով է։

Այս տարի երկրաբործի չուէ քաչե-լու տարի է, գնել մեր կողմի։

— Այս Կոտիլուս, թէ խնայելի որ-քան ներանում է ինքն ինձ վրայ այնտը ստատոր անից դուրս գալու Կ'լուց։ Որքան մեղաւոր եմ, որ մին ևս արեմ չեմ հասկացել ձեռ արի նուրը զգացումնե-րը։

Ո՛հ, բարեկամ...

— Սա համարեա թէ ներում պէտք է խնդրեմ ձեռնից։ Մինչև օրս մեր կար-ծես օտար լինելիք միմեայ...

Դա իմ սխալ էր, մեր հատարակու-թեան, մեր տոկոսութիւնների սխալն էր...

— Ինչ փառ, եթէ զանազան ուղղու-թեան իրարից բաժանուելուց յետոյ կրկին հանդիպում ենք իրար։

— Բայց մեր կը զանախութեան վից ա-միս կարգիմք։

— Ե՛հ, կարող ենք այդ ժամանակն կրկին վերադարձնել։

Նրանք երկուսը գնում էին լուս։ Յե-տայ Վրալիցան իւր հրաշալի աչքերը տեսնելով ամենուտ աչքերին, բանից նրա ձեռքերն ու ասաց։

— Սա քիչ Բացարեւում... Մօրաբոլոր հաւատարմութեամբ է, որ մեղք ամեն ինչ, ամեն ինչ ունիք երջանիկ լինելու հա-մար, բայց մեղ մի բան է պատահում... Սա այժմ գիտանի, թէ ինչ էր մեղ պա-կուտում — քո մօր օրհնութիւնն էր, դու որ այսօր երկրից ուղարկեց մեղ։

Աստանիկ

զիւան, եթէ սխալն ճշմարտութեամբ
 թխուր տպագրենացուն էս ընդ որոնք է
 հին...
 Յիկեցիմը թէ Տրապիզունի թխուր խ
 դրած էր պատրիարքարանին և կրճն
 կան Փողովէ որ Առաւտեսնայի անուն
 առաջնորդական ընտրելիք ջանկիր գ

